

Kapitel 5. Hayek's funktionalistiske forklaring af privatejendommen

5.1. Alment om funktionalistiske forklaringer

I dette kapitel diskuteres den funktionalistiske forklaring af privatejendommen, således som vi møder den hos Hayek i hans teori om den spontane orden. Den historiske materialisme er også funktionalistisk, idet den forklarer produktionsforholdene, dermed ejendomsforholdene, ud fra deres hensigtsmæssighed i forhold til produktivkræfterne, men det er mere praktisk at omtale denne teori i næste kapitel.

Den almene idé i den funktionalistiske forklaring er at forklare et fænomen ud fra den nyttige eller nødvendige rolle det spiller i en bestemt sammenhæng.

Denne forklaringstype er ikke, i hvert fald ikke i sit udspring, af normativ karakter. Derfor er den af en anden type - har et andet sigte - end de teorier, der søgte at begrunde privatejendommen i retfærdighed eller frihed. Den adskiller sig også fra Ejendomsretsskolens forklaring. Denne ser privatejendommen som udsprunget af bevidste valg, hvis rationale er at sænke transaktionsomkostningerne; jeg mener derfor at det er helt forkert, når Elster karakteriserer denne skoles metodologi som funktionalistisk (Elster i Birnbaum/Leca, 1990: 52). Heroverfor er kernen i den funktionalistiske forklaring at der **ikke** er noget valg; fænomenet sætter sig igennem uanset - og måske på tværs af - menneskenes viden og vilje. Privatejendommen og andre produktionsforhold er ikke en bevidst menneskelig konstruktion (Hayek); de er et resultat af overpersonlige lov-mæssigheder (marxister).

Et fænomen er ikke forklaret blot ved at vise at det er funktionelt, altså opfylder et gavnligt formål. 'Mennesket har en tommelfinger, fordi det er praktisk' eller 'Gud eksisterer fordi der ellers ikke er nogen mening i tilværelsen', altså: 'Fænomenet er nyttigt, ergo eksisterer det'. Dette er overhovedet ikke forklaringer. Hvis man overser det, begår man den såkaldte 'funktionalistiske fejl', således som det er blevet fremhævet af især Elster (1985).¹

Derfor er det nødvendigt at påvise den mekanisme, hvorigennem det gavnlige fænomen selekteres, ligesom det må vises hvordan de gavnlige egenskaber fastholdes ved at transmitteres videre. Det var det Darwin og Mendel gjorde på det biologiske felt. Når det drejer sig om sociale fæ-

nomener må metodologiske individualister her tage udgangspunkt i det enkelte menneske, mens fx marxister vil bygge på det sociale menneske (nærmere bestemt klassen); som vi skal se er Hayek's holdning - overraskende nok - ikke éntydig på dette punkt.

Men hvorfor betragte disse mekanismer som blotte hjælpeforklaringer? Hvorfor ikke simpelthen lade dem erstatte den funktionalistiske forklaring, således at vi får en nøgtern kausal teori, der slutter fra årsag til virkning? Sætter den funktionalistiske forklaring sig ikke på den ikke-existerende stol mellem på den ene side den teleologiske forklaring, der er relevant, hvis den sociale institution, der skal forklares, er en bevidst konstruktion, og på den anden side den objektive kausale forklaring, der er relevant, hvis fænomenet ikke er skabt bevidst?

Imidlertid. Kausalitet kan forklare at et fænomen er der, men ikke dets særlige kvalitet af at være gavnligt; dette sidste fremstår som tilfældigt. Vi kan få at vide, hvordan tommelfingeren er opstået, ikke hvorfor det netop blev en tommelfinger (og ikke en ubrugelig eller uhensigtsmæssig udvækst på håndfladen). Den gådefulde, tilsyneladende objektive teleologi er ikke forklaret; funktionalismen er her tillokkende, fordi det netop er denne gavnlighed den søger at forklare.

Den funktionalistiske forklaring må give svar på to spørgsmål.

Det første er: **Funktionel i forhold til hvad?** Hvad er standarden for gavnlighed? Det er indlysende at privatejendommen er 'funktionel' i forhold til markedsøkonomien, thi uden privatejendom eksisterer sidstnævnte ikke; denne sammenhæng skal ikke forklares funktionalistisk, men gennem en analyse af markedsøkonomiens existensbetingelser (jvf. Kapitel 1). Privatejendom og marked udgør en enhed, hvis formodede funktionalitet skal forklares; dette er da også hvad Hayek forsøger, dvs. genstanden for hans teori er ikke privatejendom i snæver forstand. Hvad er kriteriet for dette politisk-økonomiske systems hensigtsmæssighed? Som vi skal se er Hayek's svar, at det kan understøtte det maximale antal mennesker. Det er klart at der heri ligger at den funktionalistiske forklaring må operere med en flerhed af mulige systemer, hvoraf de andre er mindre gavnlige, altså - med Hayek's kriterium - kun kan understøtte færre mennesker; her sammenligner Hayek især med bevidst 'konstruerede' systemer, af mere eller mindre socialistisk karakter.

Det andet spørgsmål er: **Funktionel i forhold til hvem?** Hayek erkender her at markedsøkonomien har tabere og vindere, og at det langt hen ad vejen er tilfældigt hvem der taber og hvem der vinder, men alment og

for de fleste er systemet gavnligt. Marx, derimod, mente at bestemte produktionsforhold er funktionelle for den herskende klasse, men dysfunktionelle for andre.

Besvarelsen af begge spørgsmål gør det vanskeligt at fastholde funktionalismen som ikke-normativ.

5.2. Grundtræk af Hayek's teori

Siden Menger's berømte fremstilling af pengenes historiske oprindelse (Menger, 1871: 257ff; Menger, 1883: 129ff) har forklaringen af sociale institutioners opkomst været et hovedanliggende for østrigerne.

Iflg. Hayek er sociale fænomener som privatejendommen og markedet ikke resultat af en bevidst plan. Kontraktteorier á la Hobbes' og Locke's er udtryk for 'false rationalism', fordi de tillægger mennesket overmenneskelige evner til at kunne overskue og designe hele samfundet (1949: 1ff). En sådan 'Allwissenheit' har det aldrig haft. I stedet begriber han sociale fænomener som 'result of human action but not of human design' (Hayek, 1967: 96); dette er 'true individualism', fordi vi her bygger på det virkelige menneske, der altid handler på grundlag af den partikulære, personlige bevidsthed, den nære viden, - nok ud fra formål (teleologisk), men ikke **sociale** formål.²

Hvis reformatorerne (designerne) blot ville lade mennesket være (frit) ville disse virkelige mennesker, uden at vide det, skabe overordnede sociale sammenhænge, der er langt mere holdbare end nogen hjerne kunne udtænke:

"... the fundamental attitude of true individualism is one of humility toward the processes by which mankind has achieved things which have not been designed or understood by any individual and are indeed greater than individual minds. The great question at this moment is whether man's mind will be allowed to continue to grow as part of this process or whether human reason is to place itself in chains of its own making. What individualism teaches us is that society is greater than the individual only in so far as it is free. In so far as it is controlled or directed, it is limited to the powers of the individual minds which control or direct it" (Hayek, 1949: 32).

"...the only possibility of transcending the capacity of individual minds is to rely on those superpersonal 'selforganizing' forces which create spontaneous orders" (Hayek, 1967: 54).

Det går galt, hvis vi bevidst søger at styre samfundet. Overlader vi i stedet menneskene til sig selv og deres individuelle målsætninger, skaber de spontant nogle sociale relationer, hvoraf de mest funktionelle vil overleve. I den forbindelse taler Hayek om 'evolutionary rationalism' (som alternativ betegnelse for 'true rationalism'), og han påkalder sig udtrykkeligt Darwin, jvf. parallellerne til den biologiske evolutionsteori:

"The theory of evolution of traditions and habits which made the formation of spontaneous orders possible stands therefore in a close relation to the theory of evolution of the particular kinds of spontaneous orders which we call organisms, and has in fact provided the essential concepts on which the latter was built" (1967: 101; smlgn. 67, 104 og 111).

Men han tager afstand fra forrige århundredes socialdarwinisme, dels fordi denne var 'historicistisk' og opererede med evolutionslove, der inddelte historien i diverse stadier (fx Comte), dels fordi den i nogle versioner fejlagtigt antog at det var individer, snarere end institutioner, der selekteredes (Hayek, 1973: 18 og 23f, og 1979: 153ff).

Hayek skelner mellem **selektionen**, der altså finder sted på institutionsnivo, dvs. vedrører de gavnlige regler, og **transmissionen** af disse regler, der finder sted på individnivo (Hayek, 1967: 66f). Menneskene handler i første omgang socialt ubevidst (de designer ikke deres sammenhænge), og derfor bliver disse sociale sammenhænge - disse regler - principielt tilfældige, ligesom mutationerne; Hayek udtrykker sig ikke på denne måde, men det er det der er impliceret. Dernæst selekteres de grupper, der anvender de mest gavnlige regler (Hayek, 1967: 18, og 1973: 70). Endelig transmitteres de således etablerede regler fra individ til individ, hvilket især sker gennem kulturel indlæring.³ Gruppeselektionen er negativ (darwinistisk), mens den individuelle transmission er positiv (lamarchiansk).

Det, der således selekteres og transmitteres, er først og fremmest markedssystemet, inkl. den private ejendomsret. Det skal understreges at det forhold, at selektionen finder sted på gruppenivo, uafhængigt af den enkeltes bevidsthed, indebærer at Hayek fundamentalt **ikke** er metodologisk individualist (Gray, 1986: 52-55); først når markedetsordenen er blevet selekteret, og mennesket dermed sat frit (af de andre), kommer individualismen til sin ret.

Alt dette indebærer en udviklingsoptimisme. Men heroverfor stiller Hayek en modsatrettet tendens. Der lurer stedse en fare for at mennesket

gør oprør mod den spontane orden for at konstruere sig til social retfærdighed, thi mennesket er iflg. Hayek instinktivt solidarisk, for så vidt socialistisk (Hayek, 1976: 111, jvf. Gamble, 1996: 28f). Vi er her meget langt fra traditionel borgerlig tankegang, der begriber Robinson Crusoe som det naturlige menneske. Når menneskene skaber privatejendom og markedsøkonomi gør de det ikke blot uden at vide det: de gør det uden at ville det, dvs. på trods af deres natur. Følger mennesket sin natur og begynder bevidst at ville de grundliggende sociale spilleregler, havner vi i det konstruktivistiske mareridt.

Hayek er derfor ikke tilhænger af institutionel laissez faire. Det kræver en aktiv politisk indsats at 'dekonstruere' konstruerede institutioner, fx statens monetære prerogativ; og hans politiske teori (jvf. Kapitel 38.3) indeholder en plan for et nyt forfatningsmæssigt system, som i allerhøjeste grad er konstrueret. Indebærer dette ikke en modsigelse? burde Hayek ikke lade de politiske kræfter spontant destruere og skabe de politiske institutioner? Buchanan (1986: 75ff) foreslår at løse problemet ved at skelne mellem de overordnede regler, der er selekterede og som vi ikke skal pille ved, og så de særlige institutionelle strukturer (specielt forfatningen), som det er tilladeligt at udforme bevidst.

5.3. Er privatejendom og marked selekteret?

Det alvorlige problem synes at ligge et andet sted, nemlig i Hayek's parallelisering til den darwinistiske selektionsmekanisme.

1) Selvom selektionen foregår på gruppenivo forudsætter den, at der er noget at 'vælge' imellem. Der skal være et bredt udvalg af konkurrerende institutioner, svarende til genpuljen, og det har der aldrig været (jvf. Sugden, 1998). Det kan selvfølgelig argumenteres at privatejendommen i dette århundrede har udkonkurreret fællesejendommen, i form af det sovjetiske system, men dette er et alt for begrænset valg til at privatejendommen kan udråbes til funktionel i mere almen forstand.

2) På det biologiske nivo kan vi sige at giraffen med sin lange hals er funktionel for livet på savannen, med dens træer hvor bladene sidder højt. Men den darwinistiske logik ville bryde sammen, hvis savanne-miljøet hele tiden ændrede sig, især hvis det ændrede sig som følge af giraffernes aktivitet; i så tilfælde ville det ikke være giraffen der tilpassede sig miljøet, men miljøet der tilpassede sig giraffen. Standarden for funktionalitet ville flyde.

Det kan argumenteres at det netop er det, der sker i institutionernes

udviklingshistorie. Af en eller anden grund opstår privatejendom og marked; disse institutioner kan tænkes ikke at være særlig hensigtsmæssige i det pågældende miljø, hvor miljøet kan bestemmes som den ydre natur plus de pågældende menneskers naturlige og sociale karakteregenskaber; **derfor** søger privatejerne, bevidst og ubevidst, at ændre miljøet i mere markedskonform retning. Jeg hævder ikke at det er gået sådan til, blot at det er en mulighed, og hvis man ser sig omkring i den aktuelle verden vel ikke en helt usandsynlig mulighed. Hvis denne forklaring er rigtig, beror privatejendommens og markedsøkonomiens ubetvivlelige sejrsgang på simpel 'path dependency', og denne mekanisme sikrer som bekendt ikke hensigtsmæssighed: Standardeksemplet på 'path-dependency' er tastaturet på skrivemaskinen (computeren); dette er indrettet på en upraktisk måde, men efter at et antal skrivemaskiner var konstrueret således blev der for store praktiske og kommercielle problemer forbundet med at skifte til et mere rationelt system (Diamond, 1998: 248).

5.4. Er privatejendom og marked gavnlige?

I relation til **hvem** er privatejendom og marked funktionelle?

Menneskene, vil Hayek svare. Ikke denne eller hin gruppe eller klasse, men alle mennesker. Indenfor markedets rammer er mulighederne for at 'vi' kan nå 'vore' mål nemlig optimale. Vi undertrykkes ikke af et eller andet fælles mål, der altid vil være designet af en særlig gruppe med særlige interesser. Markedet er neutralt, et rent middel:

".. because, being independent of any particular purpose, it can be used for, and will assist in the pursuit of, a great many different, divergent and even conflicting individual purposes. Thus the order of the market, in particular, rests not on common purpose .." (Hayek, 1967: 163)

Umiddelbart skulle man mene at de bedste regler er dem, der fremmer gruppens enhed og sammenhængskraft, altså straffer egoisme og belønner solidaritet (Margolis, 1982); dette synes at måtte gælde hvad enten vi tænker på gruppens forhold til naturen eller dens forhold til andre grupper. Dermed synes privatejendom og dens markedsregler diskvalificeret, thi princippet er jo her at enhver stræber efter sit eget og ser bort fra helhedens interesser. Pointen for Smith og Hayek er imidlertid at disse institutioner netop er overlegne, fordi den 'usynlige hånd' spænder den magtfulde egeninteresse for fællesskabets interesse. Interesse- og meningsmodsatningerne er ikke-antagonistiske, eftersom markedet formår

at forlige dem (Hayek, 1967: 100).

Men kunne det ikke tænkes at markedet er funktionelt og effektivt for de stærke, men ikke for de svage? Rettere: Hvis vi accepterer selektions-tankegangen, er det da ikke overvejende sandsynligt at de institutioner, som går af med sejren, er dem der harmonerer med de stærkes interesser?⁴

Det Hayek skulle vise, men ikke gør, er at de stærkes regler også er funktionelle for de svage. Det kan argumenteres at der er en fællesinteresse i orden frem for kaos, men det kunne jo være at en alternativ, mere konstrueret orden ville være til større fordel for de forfordelte. Faktisk giver det vel sig selv, at mens den spontane orden er den stærkes orden, er det kun gennem en særlig, socialt bevidst indsats - nemlig solidaritet - at de svage kan blive stærke nok til at bestemme ordenen.

Men selv om vi ser bort fra samfundets indre modsætninger, er det ikke indlysende hvad det vil sige at nogle gruppe-regler er de 'bedst egnede'.

Det darwinistiske kriterium er jo overlevnen, men kan en gruppe og dermed dens regler siges at have overlevet, hvis den har mistet halvdelen af sine medlemmer? Overlevelseskriteriet er altså lidt vagt, når det anvendes på grupper, så Hayek strammer kriteriet til at de bedst egnede regler er de, der kan understøtte det største antal gruppe-medlemmer (Hayek, 1973: 18).

Dermed kan der imidlertid stilles spørgsmålstegn ved om de 'bedst egnede' regler er de bedste regler (Gray, 1986: 141f), for det maximale antal mennesker på kloden er vel ikke det ultimative mål? Socialister og økologiske økonomer vil nemlig argumentere, at markedet er dysfunktionelt i den fundamentale forstand, at dette system skaber så alvorlige 'uintenderede konsekvenser' (externaliteter) at livet på jorden er truet.

Det kan måske argumenteres - fx af Daly/Cobb, 1989: 59ff - at markedet qua statisk koordineringsmekanisme er funktionelt, men Hayek's evolutionsteori er ifølge sagens natur dynamisk, og det er straks mere tvivlsomt om det **expansive** marked - kapitalismen med dens profitmaximering/økonomiske vækst - er funktionelt. Den spontane orden, som markedet skaber, er en orden som stedse og med stadig kortere intervaller må revolutioneres, og det er en orden, der sønderriver alle 'naturlige' bånd mellem menneskene, altså nedbryder alle traditionelle ordener (Marx/Engels, 1848: 29f). Hvis Hayek havde set denne destruktive side af markedet, måtte det have foruroliget hans konservative sjæl. Men han ser kun markedets positive, koordinerende side.

5.5. Hayek's retsfilosofi

For Hayek er det ikke menneskene, men selektionen, der bør have det sidste ord.

Hvis menneskene er uenige i resultaterne af selektionen - privatejendom og markedsøkonomi - vil Hayek ikke give dem frihed til at afskaffe disse institutioner (Gamble, 1996: 39 og 113). På et meta-nivo er Hayek's menneske ufrit; det er indsluttet i et 'jernbur af frihed', jvf. titlen på Gamble's bog.

Dette problem kan anskues ud fra en lidt anden vinkel. At en institution som privatejendom har vist sig stærkere end andre og derfor har overlevet, beviser ikke moralsk overlegenhed. Magt er ikke ret. Dette er Hayek enig i, og dog er denne 'kyniske' maxime indlejret i hans retsfilosofi, hvilket vi nu skal se.

Ret, herunder retten til privatejendom, er iflg. Hayek ikke oprindeligt skabt af staten. Før den bevidste og nedskrevne 'conventional law' har vi den spontant opståede - og ofte uformulerede og ubevidste - 'common law' (sædvaneret). Han tager afstand fra retspositivismens identificering af retfærdighed med gældende ret, fordi dette udhuler retfærdighedsbegrebet ved at gøre det relativt; Hayek citerer her med afsky Hobbes: 'no law can be unjust' (Hayek, 1967: 101), hvilket ganske rigtigt skurrer i ørerne, fx hvis man tænker på Hitlers jødelove.⁵ Politisk magt bliver da social retfærdighed. Mere konkret indebærer synspunktet at privatejendommens ukrænkelighed trues; som Stig Jørgensen siger:

".. ved anerkendelsen af en principiel retspositivisme /har man/ åbnet en dør til anerkendelse af en hvilken som helst samfundsmæssig indskrænkning af ejendomsretten, som er i overensstemmelse med den til enhver tid gældende konstitution" (1979: 7).

Det var for at undgå disse konsekvenser, at naturretslæren forsøgte at finde rettens kilde i menneskets natur, så man her havde en platform hvorfra man kunne kritisere statens love. Men det leder til et andet problem, nemlig at det er ubegribeligt at mennesket **som sådan** kan han noget at gøre med 'ret', eftersom dette begreb indebærer et **forhold** mellem mennesker. Hayek's løsning er at finde ikke blot rettens, men også retfærdighedens kilde i det før-statslige samfund, nemlig i den uformelle **sædvaneret** ('common law'). Han hævder dermed en retfærdighed, der er absolut eller objektiv, for så vidt som den er indlejret i den spontane

orden (Hayek, 1967: 103);⁶ historiens spontane udvikling er kort sagt Hayek's norm, essensen i hans retsbegreb.

Hayek's retsfilosofi har dermed to aspekter. For det første har vi en 'positiv' teori, der hævder - meget marxistisk - at vore retfærdighedsbegreber så at sige er indbygget i den historiske evolution, at ret altså ikke er en eller anden extern norm, som vi griber ud af luften. For det andet har vi også en normativ teori, der legitimerer regler ud fra 'det man gør'. Men sædvaneret er ikke nødvendigvis mere retfærdig end designede retsregler ('conventional law'). Det kunne tænkes at Marx havde ret i, at de herskende tanker - herunder om retfærdighed - er den herskende classes tanker, hvilket sætter et stort spørgsmålstejn ved at ophøje de sejrende regler til absolut norm. Men det gør Hayek: hans retsfilosofi munder derfor ud i at magt er ret.

5.6. Konklusion

Fundamentet for Hayek's tænkning er en dyb mistillid til det sociale menneske, altså det menneske, der ud fra en følelse af fællesskab med andre mennesker søger at indrette samfundet på en fornuftig og retfærdig måde. For så vidt ligner han andre liberale teoretikere.

Men han benægter ikke at mennesket i bund og grund **er** sådan. Det er **fordi** det er sådan, at overpersonlige strukturer, en spontan orden, er så nødvendig, således at dette sociale menneske med alle dets farlige konstruktioner og idealer kan undertrykkes. Hayek's ordvalg er anderledes, men det er det, der er meningen. Dermed adskiller han sig radikalt fra al klassisk liberal tænkning, såvel indenfor politisk som økonomisk teori. Thi **dens** mistillid til det sociale menneske er så dyb, at den benægter dets existens. For den er det egentlige menneske det før-sociale menneske, Robinson Crusoe, der står udenfor samfundet, og skal konstituere dette samfund på en sådan måde, at dets frihed ikke prisgives. Løsningen er den frivillige samfundskontrakt, dvs. en bevidst konstruktion; i vore dage er Buchanan den meste konsekvente fortaler for dette standpunkt.

Hayek har ikke tillid til denne løsning, for selvom menneskets instinkt er socialt, rækker dets evner ikke til at fuldføre et socialt projekt, altså bevidst skabe et samfund. Menneskets kapacitet er begrænset til den **nære viden**. Den skal det udnytte, og det viser sig da at disse nærsynede mennesker skaber et overpersonligt samfund, der er langt mere fornuftigt end noget menneske kunne have udtænkt. Men derved opstår paradoxet:

At Hayek's 'true individualism' slår om i **kollektivism**, forstået som et samfund hvor de sociale relationer har selvstændiggjort sig - som en 'fremmed magt', ville Marx sige - i forhold til menneskene. Hayek funderer al retfærdighed, al værdi, i denne spontant opståede orden, denne sædvaneret. Og ikke i det frie og uberegnelige menneske. Kontrasten til Buchanan's mere klassisk borgerlige teori kan ikke være større.

Så vidt opfattelsen af menneske, samfund og moral.

Om Hayek's funktionalistiske - eller evolutionære - institutionsteori kan vi kort konkludere:

1) Han undgår den funktionalistiske fejlslutning, idet han forklarer hvordan den gavnlige regel eller institution opstår (selektion) og hvordan den transmitteres videre.

2) Men den sociale selektionsteori kan kritiseres, dels fordi der på et givet tidspunkt ikke er nok institutioner at vælge imellem, dels fordi det er sandsynligt at institutionen - det politisk-økonomiske system - griber afgørende ind i det miljø, der skulle tjene som invariant standard for funktionalitet. Privatejendommens og markedsøkonomiens overleven kan alternativt forklares ved 'path-dependency', i hvilket tilfælde der ikke er knyttet nogen hensigtsmæssighed til disse sejrende institutioner.

3) Endelig kan Hayek kritiseres for at have en alt for harmoniserende opfattelse af samfundet. Han overser muligheden for at en bestemt institution kan være funktionel for én gruppe og dysfunktionel for en anden. Det kunne jo være at retten til privatejendom er en hensigtsmæssig regel for dem, der har megen privatejendom, mens den er knap så gavnlig for dem, der har lidt eller ingen; det kunne være at fællesejendom var mere funktionel for sidstnævnte gruppe.

NOTER

1. Se i øvrigt Hodgson, 1988, Raaschouw-Nielsen, 1988, Knudsen, 1991, og Ritzer, 1996, om funktionalismens problemstillinger og evolutionsteoriens eventuelle anvendelighed indenfor samfundsvidenskaberne.

2. Jvf. Burczak, 1994, om Hayek's menneskeopfattelse.

3. Hayek's holdning til genetisk transmission (i stil med de grammatiske regler i Chomsky's lingvistik) er uklar. Flere steder omtales dette som en mulighed (Hayek, 1967: 66f, og 1973: 74f), men andetsteds karakteriseres det som en socialdarwinistisk fejltagelse (Hayek, 1973: 23; smlgn. 1979: 155f).

4. Indenfor sociologien har Robert Merton stillet tilsvarende spørgsmål til Talcott Parsons' harmoniserende udgave af funktionalismen.

Merton kritiserede "the postulate of the functional unity of society. This postulate holds that all standardized social and cultural beliefs and practices are functional for society as a whole as well as for individuals in society. This view implies that the various parts of a social system must show a high level of integration. However, Merton maintained that although it may be true of small, primitive societies, the generalization cannot be extended to larger, more complex societies" (Ritzer, 1996: 249).

5. I Hobbes's naturtilstand er der hverken ret eller retfærdighed. Disse to fænomener konstitueres i **én og samme** proces - nemlig ved dannelsen af staten - og bliver derfor identiske.

6. Dermed bryder han med værdirelativismen: han slutter fra det, der er (nogle spontant opståede regler) til det, der bør være (at de er retfærdige), jvf. Hayek, 1973: 7 og 79f. For Hayek er Hume det store forbillede og det giver selvfølgelig et problem, når Hayek i hver anden sætning slutter fra 'er' til 'bør', altså opererer med et objektivt begreb om retfærdighed. Det må betegnes som ren 'lipservice', når han et sted sanktionerer den Hume'ske dikotomi (Hayek, 1967: 112).